

DOI: <https://doi.org/10.28925/3041-1505.2026.73>

УДК 73.071(477):7.04

Ігор Іванович ГЛУХЕНЬКИЙ,

Старший викладач кафедри скульптури,
Національна академія образотворчого мистецтва
і архітектури,
Київ, Україна,

ORCID: 0009-0003-5373-3195

e-mail: igor.gluhenkii@naoma.edu.ua

Igor I. GLUKHENKIJ,

Senior Lecturer at the Department of Sculpture,
National Academy of Fine Arts and Architecture,
Kyiv, Ukraine,

ORCID: 0009-0003-5373-3195

e-mail: igor.gluhenkii@naoma.edu.ua,

**ТРИПТИХ «ДЕРЕВО ЖИТТЯ УКРАЇНИ» ЯК
ОБРАЗНО-ПЛАСТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ
АРХЕТИПУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТЯГЛОСТІ
У СУЧАСНІЙ МАЛІЙ СКУЛЬПТУРІ**

**TRIPTYCH “TREE OF LIFE OF UKRAINE” AS A
FIGURATIVE-PLASTIC INTERPRETATION OF
THE ARCHETYPE OF NATIONAL CONTINUITY IN
CONTEMPORARY SMALL-SCALE SCULPTURE**

Анотація. У статті здійснено осмислення творчого мистецького проєкту триптиха «Дерево життя України» як цілісної образно-пластичної інтерпретації архетипу національної тяглості у сучасній українській малій скульптурі. Актуальність дослідження зумовлена

потребою художнього переосмислення воєнного досвіду, трансформації колективної пам'яті та формування нової візуальної мови, здатної поєднувати традиційні символи з сучасними пластичними практиками. Образ дерева життя розглядається як універсальний культурний архетип, що в українському контексті набуває особливого значення символу історичної неперервності, духовної стійкості та потенціалу відродження нації.

У статті проаналізовано концептуальну структуру триптиха, у якій коріння, стовбур і крона репрезентують різні часові й смислові виміри буття України — минуле, сучасність і майбутнє. Особливу увагу приділено пластичним і технологічним аспектам реалізації проєкту: поліхромії, роботі з фактурою, поєднанню матеріалів, інтерактивним елементам, що посилюють семантичне навантаження скульптурної форми. Методологічну основу дослідження становлять іконографічний, іконологічний, культурологічний та компаративний методи.

Доведено, що триптих «Дерево життя України» формує авторську образно-пластичну систему, у якій архетипна символіка трансформується відповідно до сучасних соціокультурних і воєнних реалій. Проєкт постає не лише як художній твір, а як форма культурної рефлексії та візуалізації національної ідентичності в умовах кризових історичних викликів.

Ключові слова: архетип, дерево життя, маласкульптура, образність, поліхромія, національна ідентичність, війна, сучасне мистецтво.

Abstract. The article explores the artistic project of the triptych “Tree of Life of Ukraine” as a holistic figurative and plastic interpretation of the archetype of national continuity in contemporary Ukrainian small-scale sculpture. The

relevance of the study is determined by the need to artistically comprehend the experience of war, the transformation of collective memory, and the formation of a new visual language capable of combining traditional symbolism with contemporary sculptural practices. The image of the Tree of Life is considered as a universal cultural archetype which, in the Ukrainian context, acquires the meaning of historical continuity, spiritual resilience, and the potential for national renewal.

The article analyzes the conceptual structure of the triptych, in which roots, trunk, and crown represent different temporal and semantic dimensions of Ukraine's existence — past, present, and future. Special attention is paid to plastic and technological aspects of the project's realization, including polychromy, texture modeling, material synthesis, and interactive elements that enhance the semantic depth of the sculptural form. The methodological framework of the research is based on iconographic, iconological, cultural, and comparative approaches.

It is argued that the triptych “Tree of Life of Ukraine” forms an authorial figurative and plastic system in which archetypal symbolism is transformed in accordance with contemporary sociocultural and wartime realities. The project functions not only as an artistic object but also as a form of cultural reflection and a visual articulation of national identity under conditions of profound historical challenges.

Keywords: archetype, tree of life, small-scale sculpture, imagery, polychromy, national identity, war, contemporary art.

Вступ. У сучасному українському мистецтві скульптура малих форм дедалі частіше стає простором для осмислення фундаментальних культурних смислів, пов'язаних із пам'яттю, ідентичністю та тяглістю національної традиції.

В умовах суспільних трансформацій і воєнних викликів художники звертаються до архетипних образів як до універсальної мови, здатної поєднати індивідуальний авторський досвід із колективною історичною свідомістю. Одним із таких наскрізних образів є архетип «дерева життя», що в українській культурі репрезентує ідею безперервності буття, зв'язку поколінь, єдності земного й духовного вимірів.

Архетип «дерева життя» має глибоке коріння в народній символіці, декоративному мистецтві, сакральній образності та орнаментальній традиції України. Його семантика формувалася протягом століть і транслиувала уявлення про світобудову, родову пам'ять і моральні цінності спільноти. У сучасному мистецтві цей образ зазнає переосмислення, набуваючи нових пластичних, композиційних і концептуальних форм, що відповідають актуальному культурному контексту.

Триптих як форма художньої організації дозволяє розгорнути складну багаторівневу структуру образу, поєднуючи різні смислові та емоційні стани в єдиному композиційному цілому. У малій скульптурі триптих відкриває можливість камерного, зосередженого діалогу з глядачем, де кожен елемент водночас функціонує автономно і як частина цілісної образно-пластичної системи.

Актуальність дослідження зумовлена потребою осмислення сучасних художніх практик крізь призму національної культурної спадщини та пошуком нових засобів пластичної інтерпретації архетипних образів. Метою роботи є аналіз триптиху «Дерево життя України» як образно-пластичної інтерпретації архетипу національної тяглості у сучасній малій скульптурі, з урахуванням композиційних принципів, символічного

змісту та контексту сучасного українського мистецтва.

Постановка проблеми. У сучасному українському мистецтві, зокрема у сфері скульптури малих форм, дедалі гостріше постає проблема поєднання актуальних художніх практик із глибинними культурними смислами національної традиції. Звернення до архетипних образів, зокрема до архетипу «дерева життя», часто обмежується поверховим цитуванням усталених символів без їхньої ґрунтовної образно-пластичної інтерпретації, що призводить до втрати смислової багатомірності та зниження художньої виразності творів [13, с. 45].

В умовах воєнного стану та загострення процесів переосмислення національної ідентичності зростає потреба у створенні художніх образів, здатних репрезентувати ідею тяглості культури, історичної пам'яті та духовної стійкості українського суспільства [15, с. 78]. Проте в сучасній теорії та практиці скульптури малих форм недостатньо розробленими залишаються питання пластичного втілення архетипних структур у камерних скульптурних формах, а також використання композиційних можливостей триптиху як цілісної образної системи [8, с. 81].

Окремою проблемою є відсутність комплексних досліджень, які б поєднували аналіз архетипної символіки, традицій українського декоративного мистецтва та сучасних пластичних стратегій у малій скульптурі [3, с. 112]. Це ускладнює формування теоретичної бази для осмислення авторських творчих проєктів, орієнтованих на інтерпретацію національних образів у контексті сучасного мистецтва.

Актуальною є проблема розроблення образно-пластичної моделі, що дозволяє переосмислити архетип «дерева життя» як символ національної тяглості у

формі триптиху сучасної малої скульптури, поєднавши традиційні смисли з актуальними художніми засобами та концептуальними підходами [1, с. 12; 18, с. 64].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика малої скульптури в українському мистецтві останніх десятиліть активно розробляється в контексті історико-мистецтвознавчих узагальнень і жанрово-стильових характеристик. У працях, присвячених малій формі як самостійному явищу художньої культури, акцентується її камерність, експериментальність та здатність концентрувати складні смисли в обмеженому пластичному обсязі [3, с. 18; 6, с. 41]. Дослідники наголошують, що малі форми є чутливим індикатором культурних змін, оскільки швидше реагують на художні тенденції й суспільні запити, ніж монументальні практики [4, с. 22].

У низці публікацій аналізуються пластичні принципи та композиційні засади малої скульптури в українському художньому середовищі. Розкривається специфіка роботи з масою, силуетом, ритмом, простором і матеріалом, а також роль фактури й кольору у формуванні образності [11, с. 13; 14, с. 99]. Питання поліхромії як активного образно-смыслового чинника у скульптурі розглядається в сучасних дослідженнях як самостійний засіб художньої виразності [9, с. 30].

Вагоме місце займають праці, присвячені співвіднесенню української скульптури з європейським мистецьким контекстом, що дозволяє простежити спільні тенденції та національну специфіку пластичної мови [8, с. 78; 15, с. 64]. Такі дослідження дають змогу точніше визначити напрями сучасного переосмислення традиції в умовах глобалізованого культурного простору.

Суттєвим теоретичним підґрунтям для аналізу

символічної образності є праці, присвячені українській орнаментальній традиції та декоративному мистецтву, де архетип «дерева життя» постає як універсальний культурний код і модель світобачення [13, с. 52; 16, с. 112]. Ці дослідження є важливими для розуміння глибинної семантики архетипу та можливостей його сучасної художньої інтерпретації.

У працях західних теоретиків скульптура розглядається як поле концептуальних трансформацій і зміни статусу художнього об'єкта. У дослідженні Krauss простежується еволюція пластичної мови сучасної скульптури та її вихід за межі традиційних жанрових рамок [21, с. 15]. Danto аналізує феномен «після кінця мистецтва» як нову фазу осмислення художньої форми та її смислів [18, с. 27]. Психологічні аспекти сприйняття візуального образу, взаємодія ілюзії та реальності, важливі для аналізу образності, ґрунтовно розглянуті у праці Gombrich [20, с. 41]. Проблематика тілесності, кольору й ефекту присутності в скульптурі висвітлена у сучасних каталогах і дослідженнях, присвячених історичному та актуальному досвіду пластики [23, с. 9; 19, с. 33].

Окремий напрям становлять дослідження, що поєднують аналіз пластичних принципів скульптури з проектним мисленням у дизайні та предметно-просторовому середовищі, де композиційна гармонія й баланс розглядаються як універсальні художні категорії [1, с. 10; 2, с. 6].

Сучасні наукові публікації формують достатню теоретичну базу для аналізу малої скульптури, її композиційних і символічних засад. Водночас проблема образно-пластичної інтерпретації архетипу «дерева життя» саме у форматі триптиху як цілісної композиційної структури в сучасній малій скульптурі залишається

недостатньо систематизованою, що й визначає актуальність подальшого дослідження [3, с. 19; 16, с. 118].

Мета. Метою дослідження є комплексний аналіз триптиху «Дерево життя України» як образно-пластичної інтерпретації архетипу національної тяглості у сучасній малій скульптурі, з урахуванням символічного змісту архетипу, композиційних принципів побудови триптиху та особливостей пластичної мови сучасного українського мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Архетип «дерева життя» посідає особливе місце в системі символічних образів української культури, виступаючи універсальною моделлю світобудови, що поєднує уявлення про безперервність буття, циклічність часу та спадкоємність поколінь [13, с. 47]. У традиційній орнаментальній і сакральній образності цей архетип реалізується через вертикальну структуру, де коріння символізує зв'язок із предками та землею, стовбур — теперішнє існування, а крона — спрямованість у майбутнє й духовний вимір [16, с. 109]. Така тричленна модель органічно співвідноситься з формою триптиху, що дозволяє розгорнути архетип у послідовну образно-пластичну систему.

У сучасній малій скульптурі архетип «дерева життя» набуває нових інтерпретацій, зумовлених зміною художніх стратегій і соціокультурного контексту. Камерний формат малої пластики сприяє зосередженості на деталях, фактурі та ритмі об'ємів, що підсилює символічну насиченість образу [3, с. 21]. Мала форма стає полем експерименту, де традиційний символ трансформується відповідно до індивідуальної авторської концепції та актуальних естетичних запитів [7, с. 12].

Триптих як композиційна структура в малій скульптурі виконує не лише функцію просторової організації, а й слугує

засобом смислового членування образу. Кожен елемент триптиху може репрезентувати окремий аспект архетипу — історичний, екзистенційний або духовний, водночас формуючи єдину пластичну систему завдяки ритмічній узгодженості форм, масштабним співвідношенням і балансу мас [2, с. 5]. Такий підхід відповідає сучасному розумінню композиції як динамічного процесу взаємодії частин у цілісному художньому організмі.

Пластична мова триптиху «Дерево життя України» ґрунтується на поєднанні узагальнених форм і символічно навантажених деталей. Вертикальна спрямованість композиції підкреслює ідею зростання та стійкості, тоді як варіативність силуетів і фактур відображає багатошаровість історичного досвіду та культурної пам'яті [15, с. 66]. Використання різних матеріалів або їхніх імітацій у межах одного триптиху дозволяє посилити контраст між елементами, не порушуючи при цьому цілісності образу.

Важливу роль у формуванні образності відіграє взаємодія скульптурної форми з простором. У малій скульптурі простір розглядається не як нейтральне тло, а як активний компонент композиції, що впливає на сприйняття ритму, масштабу та семантики твору [21, с. 18]. Розміщення елементів триптиху у просторі задає напрямок руху погляду глядача, сприяючи послідовному «прочитанню» образу та його смислових рівнів.

Сучасний контекст, зокрема досвід війни та переосмислення національної ідентичності, надає архетипу «дерева життя» додаткових смислових акцентів. Образ дерева в цьому випадку постає як символ життєстійкості, відновлення та неперервності культури навіть за умов руйнування [18, с. 31]. У малій скульптурі ці смисли можуть передаватися через напружені пропорції,

контрастні фактури або свідоме порушення симетрії, що підкреслює драматизм сучасного історичного моменту.

Триптих «Дерево життя України» виявляється ефективною формою образно-пластичної інтерпретації архетипу національної тяглості у сучасній малій скульптурі. Поєднання архетипної символіки, композиційних можливостей триптиху та індивідуальної пластичної мови дозволяє створити цілісний художній образ, здатний репрезентувати глибинні культурні смисли в актуальному мистецькому контексті [1, с. 11; 22, с. 54].

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що архетип «дерева життя» є одним із ключових символічних образів української культурної традиції, який зберігає свою актуальність у сучасному мистецтві завдяки здатності акумулювати смисли національної пам'яті, духовної тяглості та історичної спадкоємності [13, с. 48]. Його використання в малій скульптурі створює умови для камерного, зосередженого осмислення фундаментальних культурних цінностей.

Аналіз триптиху «Дерево життя України» показав, що форма триптиху є ефективним композиційним інструментом для образно-пластичної інтерпретації архетипу, оскільки дозволяє структурувати складний символічний зміст у вигляді послідовної та водночас цілісної художньої системи. Тричленна композиція органічно корелює з архетипною моделлю світобудови та посилює смислову багаторівневність образу [16, с. 115].

Доведено, що у сучасній малій скульптурі архетип «дерева життя» трансформується відповідно до актуального соціокультурного контексту, зокрема досвіду війни та переосмислення національної ідентичності. У цьому аспекті образ дерева набуває значення символу стійкості, відновлення та безперервності культури,

що реалізується через напружені пластичні рішення, варіативність фактур і свідоме ускладнення композиційної структури [18, с. 34].

Визначено, що образно-пластична мова триптиху ґрунтується на поєднанні узагальнених форм і знакових деталей, ритмічній узгодженості елементів та активній взаємодії зі скульптурним простором. Таке поєднання сприяє формуванню цілісного художнього образу, який зберігає зв'язок із традиційною символікою та водночас відповідає вимогам сучасної художньої мови [2, с. 6; 21, с. 19]. Отримані результати засвідчують, що триптих «Дерево життя України» може розглядатися як репрезентативний приклад сучасної малої скульптури, у якій архетип національної тягlostі реалізується через актуальні пластичні та композиційні засоби. Матеріали дослідження можуть бути використані у подальших наукових розвідках, присвячених проблемам сучасної скульптури, архетипної образності та взаємодії традиції й інновації в українському мистецтві.

Список використаних джерел:

1. Брильов, С. В. (2018). Застосування засобів сучасної скульптури в дизайні предметно-просторового середовища. Технічна естетика та дизайн, спецвипуск, 14, 9–13. ResearchGate.

https://www.researchgate.net/publication/393647602_Zastosuvanna_zasobiv_sucasnoi_skulpturi_v_dizajni_predmetno-prostorovogo_seredovisa

2. Брильов, С. В., & Глухенький, І. І. (2025). Основи композиції в скульптурі та графічному дизайні: роль гармонії та балансу в сучасному мистецтві. ResearchGate.

https://www.researchgate.net/publication/393659781_Osnovi_kompozicii_v_skulpturi_ta_graficnomu_dizajni_rol

garmonii_ta_balansu_v_sucasnomu_mistectvi

3. Гаврилюк, Ю. (2016). Малі форми в українській художній культурі ХХ ст. Київ.

4. Голубець, О. (2020). Магія третього виміру. Скульптурна пластика кінця ХІХ – початку ХХІ століття. Львів.

5. Гончарук, В. (2020). Пластика малих форм у творчості Тараса Левківа. Актуальні питання гуманітарних наук, 34(1), 64–70.

6. Добрянська, О. (2017). Малі форми в українській скульптурі: історія та сучасність. Львів.

7. Дзиндра, Є. (2008). Мала форма як простір експерименту. Каталог виставки. Львів.

8. Зайченко, В. (2022). Українська скульптура малих форм у контексті європейського мистецтва. Вісник Академії мистецтв, 5, 77–85.

9. Калініна, І. (2022). Поліхромія в скульптурі: від античності до сучасності. Українське мистецтвознавство, 8, 28–36.

10. Лисенко, Л. (2013). Українська скульптура у пошуках нової образності. Мистецтвознавство України, 13, 22–32.

11. Литвиненко, В. (2021). Пластика малих форм у художньому середовищі України. Сучасні проблеми мистецтва, 3, 12–20.

12. Мазур, Б. (2020). Українська скульптура та її вплив на художню культуру. Вісник НАКККіМ, 2, 110–114.

13. Нарбут, Г. (1996). Українська орнаментальна традиція. Київ: Мистецтво.

14. Одрехівський, В. (2017). Українська скульптура ХХІ століття. Вісник ЛНАМ, 31, 97–108.

15. Роготченко, О. О. (2020). Українське мистецтво в європейському культурному просторі. Львів: ЛА «Піраміда».

16. Скрипник, Г. А. (ред.). (2016). Історія декоративного мистецтва України (Т. 5). Київ: ІМФЕ НАН України.
17. Соколюк, Л. Д. (2022). Камерна пластика в сучасному виставковому просторі України. Український мистецтвознавчий дискурс, 2, 45–56.
18. Danto, A. (2018). *After the end of art: Contemporary art and the pale of history*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
19. Dubois, M. (2020). *Small sculpture: Concepts and practices*. Paris: Éditions du Regard.
20. Gombrich, E. H. (2002). *Art and illusion: A study in the psychology of pictorial representation*. London: Phaidon Press.
21. Krauss, R. (1981). *Passages in modern sculpture*. Cambridge, MA: MIT Press.
22. Read, H. (1985). *A concise history of modern sculpture*. London: Thames & Hudson.
23. Syson, L., Billinge, R., & Jones, D. (2018). *Like life: Sculpture, color, and the body (1300–1600)*. New York, NY: The Metropolitan Museum of Art.

References:

1. Brylov, S. V. (2018). Zastosuvannya zasobiv suchasnoi skulptury v dyzaini predmetno-prostorovoho seredovyshcha [Application of contemporary sculpture methods in object–spatial environment design]. *Tekhnichna estetyka ta dyzain, special issue*, 14, 9–13. ResearchGate.
https://www.researchgate.net/publication/393647602_ZASTOSUVANNA_ZASOBIV_SUCASNOI_SKULPTURI_V_DIZAJNI_PREDMETNO-PROSTOROVOGO_SEREDOVISA
2. Brylov, S. V., & Glukhenkij, I. I. (2025). *Osnovy kompozytsii v skulpturi ta hrafichnomu dyzaini: rol harmonii*

ta balansu v suchasnomu mystetstvi [Fundamentals of composition in sculpture and graphic design: The role of harmony and balance in contemporary art]. ResearchGate.

https://www.researchgate.net/publication/393659781_Osnovi_kompozicii_v_skulpturi_ta_graficnomu_dizajni_rol_garmonii_ta_balansu_v_sucasnomu_mistectvi

3. Havryliuk, Yu. (2016). Mali formy v ukrainskii khudozhnii kulturi XX st.

[Small forms in Ukrainian artistic culture of the 20th century]. Kyiv [in Ukrainian].

4. Holubets, O. (2020). Mahiia tretoho vymiru. Skulpturna plastyka kintsia XIX – pochatku XXI stolittia

[The magic of the third dimension. Sculptural plasticity of the late 19th – early 21st century]. Lviv [in Ukrainian].

5. Honcharuk, V. (2020). Plastika malykh form u tvorchosti Tarasa Levkiva

[Plasticity of small forms in the works of Taras Levkiv]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 34(1), 64–70 [in Ukrainian].

6. Dobrianska, O. (2017). Mali formy v ukrainskii skulpturi: istoriia ta suchasnist

[Small forms in Ukrainian sculpture: History and modernity]. Lviv [in Ukrainian].

7. Dzyndra, Ye. (2008). Mala forma yak prostir eksperymentu

[Small form as a space of experiment]. Exhibition catalogue. Lviv [in Ukrainian].

8. Zaichenko, V. (2022). Ukrainska skulptura malykh form u konteksti yevropeiskoho mystetstva

[Ukrainian small-scale sculpture in the context of European art]. Visnyk Akademii mystetstv, 5, 77–85 [in Ukrainian].

9. Kalinina, I. (2022). Polikhromiia v skulpturi: vid antychnosti do suchasnosti

[Polychromy in sculpture: From antiquity to modernity].
Ukrainske mystetstvoznavstvo, 8, 28–36 [in Ukrainian].

10. Lysenko, L. (2013). Ukrainska skulptura u poshukakh
novoi obraznosti

[Ukrainian sculpture in search of new imagery].
Mystetstvoznavstvo Ukrainy, 13, 22–32 [in Ukrainian].

11. Lytvynenko, V. (2021). Plastika malykh form u
khudozhnomu seredovyshchi Ukrainy [Plasticity of small
forms in the artistic environment of Ukraine]. Suchasni
problemy mystetstva, 3, 12–20 [in Ukrainian].

12. Mazur, B. (2020). Ukrainska skulptura ta yii vplyv na
khudozhniu kulturu

[Ukrainian sculpture and its influence on artistic culture].
Visnyk NAKKKiM, 2, 110–114 [in Ukrainian].

13. Narbut, H. (1996). Ukrainska ornamentalna tradytsiia
[Ukrainian ornamental tradition]. Kyiv: Mystetstvo [in
Ukrainian].

14. Odrekhivskyi, V. (2017). Ukrainska skulptura XXI
stolittia

[Ukrainian sculpture of the 21st century]. Visnyk LNAM,
31, 97–108 [in Ukrainian].

15. Rohotchenko, O. O. (2020). Ukrainske mystetstvo
v yevropeiskomu kulturnomu prostori [Ukrainian art in the
European cultural space]. Lviv: LA “Piramida” [in Ukrainian].

16. Skrypnyk, H. A. (Ed.). (2016). Istoriiia dekoratyvnoho
mystetstva Ukrainy (Vol. 5)

[History of decorative art of Ukraine]. Kyiv: IMFE NAS of
Ukraine [in Ukrainian].

17. Sokoliuk, L. D. (2022). Kamerna plastyka v suchasnomu
vystavkovomu prostori Ukrainy [Chamber sculpture in the
contemporary exhibition space of Ukraine]. Ukrainskyi
mystetstvoznavchyi dyskurs, 2, 45–56 [in Ukrainian].

18. Danto, A. (2018). After the end of art: Contemporary

art and the pale of history. Princeton, NJ: Princeton University Press.

19. Dubois, M. (2020). Small sculpture: Concepts and practices. Paris: Éditions du Regard.

20. Gombrich, E. H. (2002). Art and illusion: A study in the psychology of pictorial representation. London: Phaidon Press.

21. Krauss, R. (1981). Passages in modern sculpture. Cambridge, MA: MIT Press.

22. Read, H. (1985). A concise history of modern sculpture. London: Thames & Hudson.

23. Syson, L., Billinge, R., & Jones, D. (2018). Like life: Sculpture, color, and the body (1300–1600). New York, NY: The Metropolitan Museum of Art.